

*,O variantă parțială a interviului a fost publicată și se găsește în vol. Lumi în destine. Memoria generațiilor de început de secol din Banat, coordonat de Smaranda Vultur, Editura Nemira, 2000, p. 214-236. Transcrierea a fost fragmentar completată de Roxana Rogobete pentru proiectul Lumi la intersecții, pentru primele 3 fișiere audio.*

## **Frederic König**

**Frederic König, născut în 6 noiembrie 1910 la Timișoara; înregistrat de Aurora Dumitrescu în februarie 1998, la Timișoara.**

*Domnul König m-a primit, într-o după-amiază cenușie de iarnă, în biroul său înghesuit într-o cămăruță de bloc. Un bărbat subțire, cu privirea rămasă într-o tinerețe perpetuă datorată pasiunii de-o viață pentru ceva mai puțin obișnuit: fluturii.*

*„M-am născut duminică, se spune că am noroc”, mărturisește, cu un surâs enigmatic, domnul entomolog. Era, e—adevărat, o duminică din „altă lume”. O lume suficientă sieși, „imperială” în care, totuși, putea încolți și crește gustul pentru tărâmul imperiilor (încă) nevăzute, fără a stânjeni în vreun fel regulile, disciplina habsburgică. Acest „gust” (pentru care termenul de hobby sună de-a dreptul vulgar) avea darul de-a plasa ființa umană într-o rețea de ființe și de înțelesuri mult mai viguroasă decât cele mundane, permițându-i să-și urmărească, nevătămată de dezastrele istoriei, proiectul interior. Povestirea de față dovedește cu prisosință acest lucru.*

*A. D.*

## „Banatul era cea mai bogată provincie din sud-estul Europei”

‘910, vă dați seama, era o altă lume. Atuncea făceam parte dintr-un imperiu și tatăl meu era funcționar de stat la Finanțe. În 1910 m-am născut aici, în strada Simion Bărnuțiu. Când cometa Halley strălucea pe cer cu coada lungă, și tatăl meu care era un om multilateral, pe lângă meseria pe care a avut-o, a avut acasă și un mic telescop să ne uităm la stele, ne-a explicat stelele, constelațiile. M-am născut într-o dimineață. Pe urmă s-au născut încă doi... trei băieți. Și am spus uite s-au născut trei crai, că a venit steaua respectivă deasupra noastră.

**Și atunci a început o... a izbucnit Primul Război Mondial, în ‘914. Cine n-a trăit vremurile alea nu poate să-și închipuie că e posibil cum am... s-a degradat viața în decursul acestor ani de Prim Război Mondial. Pe ‘15 a mai mers, dar către ‘16, ‘17 a început o mizerie! Am primit de la soldați ciorbă de varză, n-am văzut un pui, n-am văzut lămâi, în loc de ouă am primit câte o pastilă galbenă, ca să aibă supa culoare. Aveam talpă de ghetă din carton, șireturile făcute din hârtie. Dar, am trecut și prin asta.**

La vârsta de cinci ani am început să învăț. Mama era învățătoare, dar n-a mai activat după căsătorie. A fost la Topolovăț aici învățătoare înainte să se căsătorească. Și primul an de școală elementară am mai învățat acasă, eram particular și am dat examen la școală. Al doilea an l-am făcut, al treilea, al patrulea... fiecare an în câte o altă școală, aici în cartierul Fabric.

Și a venit schimbarea. Am stat aici... [indescifrabil] casa română... era o mare poartă făcută din lemn cu culori românești. A venit popa de aici, că era decât asta, biserica asta... și am început să învățăm românește. **Am știut câteva cuvinte, că am crescut aici, în cartierul ăsta. Este un cartier unde au trăit toate popoarele din lume și eu încă copil m-am jucat și cu sârbi și cu evrei și cu români și cu tot felul de națiuni, dar n-am știut să vorbim românește, cu toate că aicea lângă noi e satul Ghiroda care e la câțiva kilometri și totdeauna ne-am dus duminică să vizităm, să... cum dansează. Joc s-a numit acest dans acolo și încă erau în opinci și port național și femeile cu niște medalii... monede Maria Terezia în gât. Și interesant că muzicanții au mers în cerc în jurul dansatorilor. Era unul cu trompeta, unul cu vioara, și unul cu... ăsta? Cum se spune? Toba! Și ne-am distrat. Învățătorul din Ghiroda era bun prieten cu tatăl meu. În timpul cât era mizeria aia atuncea de multe ori am adus de acolo mâncare.**

Iar interesant acuma, că aicea, la piață, nu la Traian, aici la Badea Cârțan, era piață și atunci. Nu era încă acoperit cum e acuma, se făcea comerț și cu paie. S-a numit „Piața de fân”. Până jos până la capătul celălalt stăteau țărani de aici din jurul Caransebeșului cu mere, cu pere, cu carne roșie, cu fel și fel de prune și fructe și a trebuit să învățăm câteva cuvinte românește, că ei n-au știut un cuvânt ungurește. Și chiar aici de la Ghiroda a venit femeia și a adus niște pui și mama a trebuit să întrebe „Cum dai puiu’?” și a trebuit să vorbească cu românii românește, cu femeile astea.

Eu am învățat în clasa a patra, am început să învățăm limba română. Din Mehala a venit un învățător și atunci am învățat: *fereastră, masă, casă* și așa mai departe. Pe atunci erau patru clase elementare și liceu opt clase. Pe urmă m-a înscris tata la Liceul Piarist aici la Timișoara... Nu știu, dumneavoastră nu sunteți din Timișoara? De unde sunteți? [*Eu m-am născut în București.*]. **Unde e biserica aia piaristă, complexul ăla era un liceu. Aici erau șaisprezece profesori, preoți romano-catolici, predare în limba maghiară, dar am învățat românește istoria, geografia, constituția, geografia și literatura română. Erau șaispe profesori, unul o terminat Sorbona, unul la Roma, erau oameni cu foarte, foarte bună pregătire. Am învățat afară de programul oficial, o cultură generală ce nu se mai oferă astăzi și o disciplină...** N-au fost admise niște cuvinte cum auzi acuma chiar și la radio și nu știu unde. Am făcut acolo opt ani. Dar erai împărțit în două sectoare. După primele patru clase ți-ai dat un mic bacalaureat și care au trecut, ăia au putut să continue mai departe.

Aveam uniformă, uniformă cu niște trese așa, ca la militari, șapcă frumoasă cu stea, fiecare liceu avea altă culoare la șapcă. Și noi am avut albastru, Politehnica o avut kaki. Și serbări comune. De exemplu, în fiecare an s-au ținut niște concursuri sportive pe arena sportivă acolo în spate – cel mai bun săritor... Bine, cele opt clase am făcut, am terminat.

Între timp, am învățat românește, nu? După Unire, tatăl meu a fost preluat, pentru că a știut ceva românește și regimul l-a preluat și pe el. El a devenit mai târziu șef perceptor al cartierului Fabric aicea. Era un om foarte multilateral. A făcut un an facultate de tehnică la Budapesta, n-a reușit și a venit acasă și a devenit funcționar aicea. A revenit cu scopul... să fie perceptor. Dar era atât de democratic încât era prieten cu meseriașii din Timișoara, cu proprietarii de prăvălii. L-a cunoscut toată lumea aici, în Fabric. Așa că și noi trei, băieții, eram cineva aici.

**Am auzit de la părinți altceva ce aud și astăzi: nu se mai poate. De când mă știu și bunicii mei au spus că nu se mai poate și părinții mei au spus că nu se mai poate! Eu nu mi-aduc aminte de o vreme când lumea a spus că e bine. Orice regim în lume este înjurat, fie în străinătate, fie aicea la noi. Nu există un guvern bun. Așa ceva nu există. Eu am trăit aici în țară de când m-am născut, cel puțin patruzeci de guverne. N-am auzit niciodată că ăsta e un guvern bun, fie țărăniști, fie liberali, fie fasciști, fie ce știu eu, toate națiunile.**

În orice caz, am terminat bacalaureatul în 1928. Era o chestie cam ciudată. A trebuit să dăm examenul în fața unei comisii complet străine. Nici unul dintre profesori n-a fost prezent. Am intrat douăzeci și opt și am luat bacalaureatul șase. Restul au picat. Am dat limba franceză. Am tras un bilet cu Balzac și am știut ceva să povestesc despre Balzac și am scăpat. Dar încă de la copilărie, la vârsta de zece, unsprezece ani am avut cam așa... tatăl meu a venit acasă și a adus o mică cărticică, *Determinator de fluturi* cu niște plase în culori și uite acum mergem în vacanță la unchiul meu la Stanciova, e o localitate aicea aproape de Recaș. Și acolo era el preot. Și fiecare vară am petrecut vacanța acolo. Mi-am luat plasa de prins fluturi, tata ne-a făcut niște scânduri de preparare și am plecat după fluturi. Vă dați seama, am văzut pentru prima oară Coada-rândunicii și Cap-de-mort. În Timișoara era numai *nălbarul* ăla care e în grădinile cu pomi fructiferi, pe care copiii pe atunci l-au pus pe o sfoară cu un ac. Au spus că farmacistele cumpără pentru medicamente. Nu era adevărat. În orice caz acolo la Stanciova am început să fac colecție. La liceu la clasa a patra am avut deja vreo patru mii de exemplare în colecție. La bacalaureat a picat din științele naturale. Și eram cel mai bun în științe naturale. Toate examenele sunt o loterie. Tragi un bilet. Dacă tragi bine biletu' ai nota 11. Tragi alt bilet și pici la examen, asta este. În orice caz, bacalaureatul l-am reușit și atunci, ca recompensă, am fost chemat în Germania. Și anume: sora mamei s-a căsătorit în 1910, când m-am născut eu. S-a căsătorit cu un funcționar bavarez și a plecat în Bavaria, la München. Acolo era șef al vămii. Avea o situație bună acolo și m-a invitat să vin la ei. [*discuție pe marginea poziției microfonului*] Între timp, unchiul a fost mutat la un orașel mai aproape de Alpi, în sudul Bavariei, o localitate așa cam cum ar fi Lugojul, cam așa de mare. Acolo a fost șeful vămii. Am primit acolo o bicicletă și m-am plimbat până la Alpii bavarezi. Ne-am urcat pe culmi, cu frânghie, pe brâu... cu niște ghețari... Am făcut și alpinism acolo puțin. Dar m-a interesat în primul rând ce fluturi zboară acolo. Cu totul altceva decât aicea la noi. Acolo am stat o lună. Ei au făcut atunci vacanța de vară sau concediul de vară și m-au invitat să vin cu ei. Am

plecat pe lacul Konstanz-Boden, de la Lindau dincolo în Elveția. Am vizitat Zürich-ul, am vizitat Schaffhausen, St. Gallen, câteva orașe din Elveția.

Și atunci am venit acasă. Ce facem? Ai bacalaureatul, ce vrei? Eu am vrut să fac științe naturale, că asta mi-era pasiunea. La Timișoara nu era facultate de științe naturale, numai la Cluj, la Iași și la București. Așa că tatăl meu zicea: am trei băieți, eu nu pot să te țin la Cluj. Nu se poate, nu se poate, nu se poate. Eu am spus așa: uite, dacă eu nu pot să fac asta, poți să mă faci: măcelar, zidar, tâmplar, ce vrei, pantofar, mie mi-i indiferent. Tata era un om practic. Uite, mă, băieți, acum cu bacalaureatul poți să devii undeva un funcționar într-un birou sau ceva. Învățați o meserie cu care puteți umbla în lumea întreagă. Eu am spus: indiferent. El cunoștea pe toți meseriașii aicea din cartier și fabricanții și a făcut rost de un loc să mă facă ucenic la vârsta de 18 ani, cu bacalaureatul în buzunar, când ucenicii erau toți copii care n-au vrut să învețe nimic.

M-a băgat aici într-o mică fabrică de ciorapi, aici în cartier, la atelierul de lăcătușărie. Vă dați seama, cu bacalaureat, m-a acceptat proprietarul, cu condiția că nu face nicio diferență între ucenici. Chiar dacă am bacalaureat, eu trebuie să mă conformez cu ucenicii în toate privințele. Vă dați seama, să speli cu motorină podeaua după ce au plecat domniile calfe. N-am avut voie să punem hainele pe cuier, a trebuit să batem niște cuie în perete, apoi să aducem niște apă caldă să-și spele domniile mâinile și să curățăm mașinile. După masă a trebuit să stăm încă o oră în atelier ca să facem curățenie.

Dar am învățat atunci să mătur, am curățat coș de fabrică, am curățat cazane, am cărat cărbuni și piese grele, de fier, am potcovit cai, am reparat automobil. Mai știu eu, toate meseriile, electricitate, tot, tot, tot. Un an. Și după un an ne-au băgat la mașini de tricotat, de ciorapi. Și am învățat construcția mașinilor de ciorapi care sunt mașini foarte complicate, să știți. Acolo am făcut numai doi ani; pentru că am avut bacalaureatul, n-a trebuit să fac trei ani de ucenicie, numa' doi. Vă dați seama, colegii... toți niște băieți așa care îmi spuneau... ce garnitură a fost acolo, vă dați seama. Și eu am fost poreclit... eu sunt „Contele”. Ei m-au respectat, m-a respectat și șeful. Dar eu spun, am învățat acolo să pun mâna pe mătură, vă spun, că nu o să fac pe domnul mare, cu toate că tatăl meu era cineva în Timișoara.

După doi ani am devenit și eu calfă, am primit calificarea de lăcătuș mecanic. Dar într-un timp, natura m-a interesat. Tatăl meu era foarte mare iubitor de natură. Fiecare duminică dimineața a plecat la ora șapte, la ora opt cu bețe de bambus până sus, până aicea pe Bega să pescuiască. Era pescar amator și ieșea... cu un pantofar s-a dus, un om șchiop, s-au scăpătat până sus, până la Remetea și au venit acasă cu o știucă, două, seara.

Noi eram obligați la liceu să facem slujbă bisericească fiecare duminică la ora nouă. Asta era în programul nostru că era un fel de mânăstire și după nouă, eu și cu fratele mai mare am plecat după tata, acolo sus. Și acolo am început să prind niște fluturi. **[0:17:19] Și pe atunci pădurile astea, Pădurea Verde și Pădurea Bistra, erau teren regal de vânat. Era strict interzis să intri în păduri. Dar eu, acolo, la marginea pădurii, prind niște fluturi. [0:17:30]** Dar vine pădurarul cu arma în mână, pa, pa, pa către mine: „Ce cauți aici, vrei să prinzi păsări?”. Eu zic: „Nu, nu, nuuu, domnule, eu prind niște fluturi.”. „Ce? Ce cauți aici, de unde vii?”. Zic: „Eu vin din Timișoara.”. „Și, așa, singur?”. „Nu, zic, tatăl meu e aicea la lac, pescuiește.”. „Hai să mergem până acolo.”. Mă ia el de gât și mă duce acolo. Când îl vede pe tată-miu: „Să trăiți, domnule König, ce faceți? Păi, ăsta-i băiatul dumitale?” (*râde*). Că l-a cunoscut. Așa că ăsta e începutul colectării. Ei... asta...

Când am venit acasă din Germania, tatăl meu a făcut propunerea asta, m-a făcut calfă de lăcătuș și prin legăturile sale și cunoștințe pe la Consiliu, pe atuncea, Primărie, a cunoscut și primarul, am făcut rost de o bursă. O bursă pe atunci – doișpe mii de lei era ceva când tata avea două mii de lei salariu, pentru ca să-mi completez studiile în străinătate.

**Am luat un pașaport în două zile. La Timișoara era consulat italian, belgian, francez, zeci și fel și fel de consulate, așa că imediat am primit. Însă a trebuit să fac un control de cazier. Mi-a luat amprente la toate degetele (*râde*), trebuia să am aprobare să ies din țară. Și atunci am plecat.**

Între timp, tata a făcut o corespondență cu o școală din Germania de atunci, era încă unită. Era Germania democratică, încă înainte de Hitler – la orașul Chemnitz, mai târziu Karl Marx Stadt în RDG. E un oraș cam cât e Timișoara, cam așa de mare, da' sunt vreo două sute de întreprinderi. Numai coșuri de fabrică și fum, și fabrici de mașini, fabrică de automobile, fabrică de mașini de scris, mai știu eu... fabrică de... toate tipurile de mașini. Dar era specializat mai mult pe mașini de textile. Războaie și mașini de tricatat.

Și era o școală, o școală superioară de tehnică textilă. M-am prezentat acolo. „Bine, te luăm dar de zece ori taxa normală, n-avem niciun interes să pregătim noi străinii în meseria noastră. Noi avem specialiștii noștri.”. De unde să iau taxă? N-am putut să plătesc. Dar am avut o recomandare de aici de la fabrica de ciorapi la o întreprindere care făcea mașini pentru noi și acolo m-a luat ca voluntar. Imediat la sosire a trebuit să mă prezint la primărie că nu accept niciun serviciu plătit, pentru că era o mizerie în Germania ce nu vă puteți închipui. **Cine n-a văzut ce era în Germania înainte de Hitler nu poate să înțeleagă de ce a izbucnit războiul. Întreprinderi mari cum ar fi Reșița, o fabrică de locomotive cu păianjeni pe**

**fereastră, concediați... Numai în oraș erau cincizeci de mii de șomeri care demonstau în fiecare zi, primeau una marca pe zi, erau să moară de foame.**

M-au acceptat fără salariu, a trebuit să semnez acolo. Și am fost acceptat ca voluntar, fără plată, într-o întreprindere de mașini de tricotate, de ciorapi. Am fost predat la un muncitor conducător acolo și m-a pus acolo la treabă. A zis: „Știi să dai cu pila?”. „Cum să nu, sunt lăcătuș”. „Ei, bine, uite, te duci cu asta până la domnul ăla cu mașina de găurit să-ți facă o gaură”. „Păi, de ce să mă duc eu până acolo, fac eu o gaură”. „Dar tu știi să faci asta?”. „Da, știu să și strunjesc și fac și roți dințate”. „Cum așa?”.

În Germania să știți că oamenii sunt specializați. El nu trece să spele vase sau să facă o altă muncă. El are dreptul la ajutorul de șomer până când nu găsește în meseria sa ceva. S-au mirat: „Dom'le, cum ești așa de multilateral?”. Și după trei luni am fost chemat la inginerul șef: „Dumneata nu mai poți să stai?”. Zic eu: „De ce nu?”. „Ai învățat prea multe”. Și m-a dat afară.

Dar între timp s-a deschis un curs seral la școala respectivă unde era o taxă mai acceptabilă. M-am înscris acolo la aceste cursuri. Seara la ora șase până la ora zece erau cursurile tehnologie, materiale. M-a ajutat foarte mult mătușa din Germania și unchiul meu din Budapesta care era secretar de stat al finanțelor.

Am luat o locuință lângă o gară cum ar fi gara Fabric aici la noi. Și în fața clădirii un mic balcon, era digul de cale ferată. M-am culcat în pat, odată m-am trezit: o trecut acceleratul (*râde*). După o săptămână, dacă a întârziat acceleratul m-am trezit. Așa m-am obișnuit și cu asta.

Ei, dar ce faci tu acum într-o lume străină? Bine, cu muncitorii ăia am făcut cunoștință și cu niște colegi care erau la școală. Dar, sunt romano-catolic. M-am gândit: te duci la preotul de aici că e un oraș protestant, luteran. Și catolicii aveau numai într-o curte o mică capelă. Și, m-am prezentat la protopopul de acolo și: „Ei, bine, de unde vii?”. Zic eu: „Din România”. „Dar, de unde?”. „Din Timișoara”. „Uite, din Timișoara eu am aici o cunoștință, un credincios care are aici în oraș o mică prăvălie de semințe și bulbi de plante. Țăla vine din Arad. O să te bucuri dacă te-ai duce pe lângă el.”. M-am dus la respectivul, a ieșit un domn așa cu păr alb și am spus cine sunt, ce sunt. „Dar, nu vorbești ungurește?”. „Ba, cum să nu.”. Fratele era la Arad tot preot. M-a invitat duminică la ei, avea doi băieți de vârsta mea, în fiecare duminică eram la ei și la masă și am mers și în excursii. M-am prezentat și la muzeu.

Eu am făcut aici, acasă, șapte ani la conservator cu Sabin Drăgoi. Am știut să cânt și la pian și la orgă. M-am dus la biserică și am cântat și la orgă, așa că eram bine plasat.

Dar, după trei luni am fost dat afară de acolo de la întreprindere. Ce fac eu? Școala durează până în septembrie, asta era prin vară. Ce fac eu toată ziua până la șase după-masă?

Erau două asociații entomologice în oraș. M-am dus acolo. Iese un domn cu barbă, cu ochelari. „Ce doriți?”. „Păi, uite, vin din România, sunt colecționar de fluturi, am citit că aveți asociație.”. „Păi da, poftiți înăuntru”, m-a servit cu cafea, cu cozonac. „Uite, vino marți la mine și mergem la întrunirea entomologilor, seara, avem undeva.”. M-am dus la el, m-am urcat în autobus, undeva la periferie ca la noi în Pădurea Verde, aveau un restaurant așa mai bun, mai elegant. Și aveau rezervată o cameră acolo, unde aveau o bibliotecă de specialitate. S-au adunat vreo douăzeci, douăzeci și cinci de entomologi. Nu ca la noi, că în toată țara nu suntem atâția. Acolo în fiecare sat există o asociație. M-a prezentat acolo: „Uite, băiatul ăsta vine din România. Trebuie să fie pe acolo niște lucruri interesante.”. Și am luat cu mine niște pupe, niște larve și le-am prezentat. M-au îmbrățișat acolo, imediat, m-au luat: „Mă, ce lucruri mai poți să ne trimiți de acasă?”. Și am fost la fiecare două săptămâni la întâlnire. Am făcut atunci o serie de cunoștințe: erau profesori, acolo era democrație. Erau oameni, să spun de la frezor până la profesor universitar și medici și proprietari de întreprinderi, dar nu s-a făcut nicio diferență.

Era între ei un director de fabrică, tot de tipul ăla de unde am fost dat afară. Și ăsta era specialist în mici insecte care fac gale pe frunze, ați văzut în pădure niște gale, așa, sunt rotunde. Înăuntru este o mică larvă. Asta era specialitatea sa. Zice: „Nu poți să-mi faci rost de așa ceva?”. Zic: „La noi e plin în pădure. Dăm cu piciorul în el.”. Am scris acasă, fratele meu o citit comanda și peste o săptămână primesc o ladă cu vreo mie de gogoși din ăștia. Ce s-a bucurat el. Zice: „Unde lucrezi?”. „Păi, chiar acum am fost dat afară.”. Îi, de la concurența noastră... „Să vii la noi.”. M-a angajat, tot fără plată. „Să vii mâine dimineață la mine, sus la birou.”.

Era o întreprindere în care trebuiau să lucreze paisprezece mii de lucrători. Și au lucrat o mie cinci sute. Restul șomeri. Dar au făcut niște mașini, vreo douăzeci de tipuri de mașini complicate. Le-au livrat pentru Brazilia, pentru Australia, pentru toate țările lumii. O firmă veche, cu renume și m-a dus sus, acolo, într-o hală lungă de aproape cincizeci de metri și lată de vreo treizeci cu un covor în mijloc și cu candelabre, și cu perdele. Și la dreapta și la stânga toate mașinile care se fac la ei în calitate de lux. Dacă a venit un cumpărător din... ce știu ce... Arab sau indian, atunci poftim, asta-i mașina, atâta costă, așa funcționează și lângă fiecare



mașină stătea într-un halat elegant un muncitor care toată ziua n-avea altă grijă decât s-o pornească, să nu fie vreo greșeală când vine cineva. Eu am fost pus acolo, la asta, la aia, am făcut prietenie cu ei. Și am fost pus la o mașină lungă de șaispe metri, vă dați seama. [...] Erau mașini pentru mănuși, mașini pentru covoare... Erau mașini pentru făcut tricotaje, fel și fel de mașini. Dar erau lângă mine încă vreo zece voluntari. Fiul câte unui proprietar de fabrică din Brazilia, altul din Finlanda, altul din Elveția, altul era polonez, toate națiile din lume. M-am împrietenit cu un arab din Damasc. L-a chemat. Era mai scund și vorbea destul de bine nemțește. Ne-am împrietenit și a mai venit încă unul din Budapesta.

Și acolo iarna-i mai serioasă ca la noi. În timpul iernii erau aproape doi metri zăpadă. Asta din Budapesta: „Hai să cumpărăm o sanie”. Am cumpărat în comun o sanie și am plecat la o... Acolo duminica toată lumea cu schiuri, cu sanie merge în excursie. Am ajuns undeva, vine arabul nostru cu pălărie din Paris, cu niște pantofi de lac (*râde*) și cu blană. Am râs de el. În halul ăsta să vii acolo, toată lumea se uită, cine o fi ăsta. Am ajuns la un loc unde erau mii de schiori jur împrejur și era un restaurant sus, destul de înalt și un teleferic a dus lumea sus, și pe urmă a venit jos, nu, cu schiuri. Am urcat și noi cu sania până sus, am băut un ceai și hai să mergem jos. Înainte, ungurul cu cizme și cu bocanci, eu în mijloc și în spate arabul. La un hop odată arabul nu mai e, l-am pierdut (*râde*). Însă nu ne-am oprit că ne-am dus în jos. Am venit cu telefericul sus, l-am găsit acolo iar la ceaiul cald. Asta erau niște evenimente așa.

Pe urmă am fost bine văzut și la muzeu și la familia asta respectivă. Am fost invitat și la niște întâlniri acolo, am cântat la pian. Am colectat și acolo material entomologic.

O dată am primit niște bani la Rusalii, am primit bani de la ei să plec la Dresda să văd galeria mare de la Dresda, încă nu era bombardat, era cel mai frumos oraș din Germania. Praf l-au făcut... Am fost la Berlin, am vizitat teatre, niște cazinouri, niște muzee. M-au trimis pe Elba până la Elveția saxonă, niște peisaje frumoase și m-am întors acasă, a trebuit să mă prezint la armată. Am fost repartizat la infanteria din Tecuci. Tatăl meu zice: „Asta-i prea departe. Hai să vorbesc eu cu ceva cunoștințe aici”, și m-a mutat la Lugoj. Am făcut aici armata, la Lugoj, la Regimentul 17 Infanterie. Era un regiment, 17 Infanterie Mehedinți, erau toți olteni. Cazarma – lângă gară, acolo. Repartizare – cei cu bacalaureat merg la examen pentru școala de ofițeri, ne-a băgat în tren, ne-a dus la Ploiești. Acolo numai numele m-a întrebat și nu am fost apt. (*Da?*) Păi era în '31. Am ajuns, la urma urmei, și **am făcut instrucție în zăpadă cu bocanci rupți. La santinelă, când eram de gardă, eram plin de păduchi, vai de mine, și ploșnițe... era o mizerie la armată, niște haine rupte... peste tot, numai găuri... Acuma armata e ceva elegant... lux**

Ei, am făcut trei luni instrucție pe teren și dup-aia am devenit... am avansat la fruntaș, pe urmă la caporal și am fost numiți furieri în birou la companie. Am devenit Dumnezeu, ne-am dat bilete de voie, căpitanul a venit o dată la zi, a semnat, ne-am dat concedii, așa că am devenit stăpâni la cazarmă. Dar, fiind aproape, în fiecare am putut să vin acasă, și duminică seara am plecat înapoi la Lugoj. Dar, având în vedere că Lugojul-i mai aproape de munții noștri, aicea, am făcut excursii la munți, acolo, la Caransebeș, până jos.

Într-o zi vin acasă, tatăl meu zice: „Mă, o fost aicea un baron?”. „Ce baron?”. „A auzit de tine, că tu ai o colecție de fluturi și a vrut să vadă. S-a uitat la colecție și a zis: «mă, are așa niște lucruri deosebite». Zice că el duminica viitoare e la Băile Herculane, să nu vin eu la Timișoara să mă duc la el la Herculane.”.

Bine, m-am dus la Herculane. L-am găsit într-o vilă, a închiriat acolo o vilă, deasupra, mai sus de Ocolul Silvic. Vila avea un turn așa, cu sticlă de jur împrejur, acolo era un bec puternic și toată noaptea colecta niște insecte de noapte. Era un om așa... corpulent, puternic. M-am prezentat, a auzit de mine, de unde am specia cutare, cutare. Păi, de la Timișoara. Ei, trebuie să mai vină la mine. M-a dus pe muntele Domogled, acolo am colectat împreună și pe urmă l-am vizitat la Lovrin, el avea conacul la Lovrin, în centrul localității, o clădire frumoasă, care este acum centrul de cercetări de semințe agricole.

*(Cum îl chema, nu mai știți?)*

Liptaj, baronul Liptaj. Avea un frate, erau doi frați. Lucra la Lovrin o sută și ceva de hectare și au făcut practică în Canada. Erau specialiști în pădure, pentru că au mai avut pe vremuri moșii și în județul Ciuc. În orice caz, m-a primit acolo, soția sa era contesa de Odescalchi, de origine macedoneană. Ceva, un strămoș al ei era și papa de la Roma. În orice caz, eram primit la ei de multe ori. Am avut o motocicletă și am făcut excursii în apropiere, cu el.

La un moment dat zice: „Dumneata ai găsit aici o specie foarte rară. Nu poți să-mi faci rost de ceva material de crescut larve?”. Eu: „Ba da, dar asta trăiește în niște rădăcini groase, aici în apropiere. Și zice: „Îți trimit o căruță cu un țaran la Timișoara și umpleți căruța cu rădăcini și mata îmi dai niște ouă de la specia respectivă să le cresc acolo la...”. Așa și a făcut. Vă dați seama, am primit cadou de la el o sută de cutii de insectar – lux, calitate lux. Cu sticlă, cu tot. Așa ceva... asta e acum la Muzeul Banatului, ca patrimoniu național, colecția mea. Și am mers cu el de multe ori.

O dată sunt seara acasă și sună cineva. Văd că stă o mașină americană, elegantă, cu arcuri. Iese un șofer cu șapcă, deschide ușa, salută și coboară un domn mai în vârstă cu baston. [*conversație întreruptă, se aranjează dispozitivul de înregistrare*] Se prezintă că el a auzit de la baronul Liptaj că am o colecție, și vrea să o vadă. Se prezintă, este contele Teleki, vărul ministrului de externe al Ungariei. Bine, poftiți înăuntru. Foarte interesant, el e specialist în gândaci, în coleoptere. Are o colecția mare, vreo treizeci de mii de exemplare de gândaci exotici, dar seara când stă pe terasa castelului vin niște fluturi de noapte și el nu le cunoaște, ce-ar fi să-l introduc eu pe el? Păi, bine eu am un servici aici și dumneavoastră locuiți la Căpălnaș, în valea Mureșului, pe la Săvârșin, între Deva și Lipova. Nu-i nimic, zice, săptămână viitoare sunt Rusaliile, poate ai două zile libere, te aștept, vino vineri seara. Am acceptat invitația. Da, între timp am avut un servici aici la Timișoara, am fost imediat angajat la Fabrica de ciorapi a Timișoarei, ca maistru începător, peste doi-trei ani am avut salariul de trei ori mai mare decât tatăl meu ca perceptor. Foarte bine eram plătit... Eram în servici, zic „Vin, vin vineri seară”.

Ajung vineri seară pe la ora opt jumate la Săvârșin. **Stă acolo mașina americană, șoferul, să trăiți. Mă duce la Căpălnaș, peste Mureș, vreo zece kilometri mai înspre Făget. Un castel al familiei Mocioni care era șeful de vânatoare al familiei regale, Mocioni Anton. Și fata lui Anton era soția contelui Teleki. Așa că la reforma agrară din 1924 i-a rămas neatinsă moșia, a avut trei mii de hectare de pădure și vreo două mii hectare de pământ și castelul cu parc de două hectare cu fel și fel de esențe deosebite.**

Sosim acolo, vine un fel de Jean cu uniformă de servitor. Zice că domnul conte e reumatic, nu vă supărați, s-a culcat, vă primește dimineață la ora nouă în salon. Mă duce sus la etaj, castelul are formă pătrată, cum este muzeul nostru. Însă, până la primul etaj curtea era acoperită și acolo era sala de mese, jos. Mă duc sus la etaj, într-o cameră, cu niște perne până-n sus, zice că să pun pantofii în față să mi-i curețe și hainele, am devenit deodată personalitate (*râde*). Dacă doresc să mănânc ceva. Păi, dacă aveți. Odată vine cu o măsuță rotundă cu roțițe, plină cu fel și fel de bunătăți. Na, bine. „Dimineață când vă sculați?”. „Păi, bine – zic eu – dacă domnul conte mă așteaptă la nouă, atunci mă scol eu la opt.”. „O baie dacă doriți?”. Eu zic: „Acuma nu mai fac baie, sunt obosit.”.

Dimineață vine iar cu măsuța cu mâncare și mă duc eu jos la salon. Salonul era o cameră destul de mare cu niște fotolii că te-ai scufundat în ele, niște săbii, niște portrete ale strămoșilor și niște albume, vai de mine. Odată coboară domnul conte jos. „Bună ziua, bine că

ați venit. Ei, uite, am pregătit ceva că la ora zece vine aicea o drezină cu un cal, avem o linie îngustă până în pădurile mele și facem o excursie în pădure.”.

La ora zece am intrat în această vagonetă: două scaune, înainte un vizitiu, în spate eu cu contele și încă o drezină cu doi servitori care duceau fileu și aparate, că el nu putea să fugă după insecte. **Linia trecea prin strada principală a comunei Căpălnaș, am văzut când am trecut acolo cum toți țărani până în pământ cu pălăria, săru’ mâna domnul grof, așa l-au salutat. Era foarte bine văzut în comună pentru că a ajutat foarte multă lume .A trecut o căruță cu lemne, zice: „Uite, asta-i furat de la mine, degeaba se ascunde în spate, știu eu cine-i. Dar eu am lemne destule.”.**

Am ajuns afară, în pădure, pe un luminiș și am început să colectăm. Imediat am găsit niște lucruri interesante, am colectat și pentru el. La ora douăsprezece o venit o șaretă cu un coș mare de nuiele. Înăuntru niște farfurii cu emblemă, niște tacâmuri de argint, a întins acolo o față de masă și niște scăunulețe. Erau sarmale, rață friptă, vin de Bourgund și tort și am mâncat acolo sub un nuc.

Ei, după masă ne-am dus înapoi și o venit seara, masa de seară în sala de mese. Un clopoțel la colțul castelului că... ora mesei. Am intrat acolo, o masă lungă de vreo opt metri, fără față de masă. Era cu intarsie, cu niște figuri de fel și fel de lemn și sub fiecare farfurie și păhărel stătea o mică împletitură de paie chinezească, fină. Ei, s-a așezat domnul conte în capul mesei, lângă el soția sa, pe urmă fiul său, pe urmă instructorul fiului, dincolo doi marchizi din Franța și doi lorzi din Anglia.

Discuția a mers în limba franceză și am știut atâta franceză din școală că m-am descurcat. Și când am vrut să mă așez la masă acolo fiecare, poftiți aici, au niște scaune cu spătar. M-am uitat cum mânca să nu mă fac de râs. Dar când am văzut că iau și ei în mână țâmpu’ de pui, era totul în ordine. Pe urmă, așa am petrecut cu el două zile, m-a invitat și la o vânătoare unde nu m-am dus. Dar după aia ani de zile am fost invitat la el și mai târziu m-am căsătorit și soția s-a împrietenit cu contesa și s-au plimbat împreună braț la braț. În orice caz, astea erau... totul... am învățat foarte mult.

**Dar când am venit prima dată înapoi din Germania, m-am oprit la Muzeul Național din Budapesta. Și acolo m-a primit foarte bine și mi-a dat niște ace speciale pentru insecte și așa că am învățat să colectez științific, nu numai așa ca un elev care dă cu basca într-un fluture și pune pe un ac de croitor. Și am început să colectez științific. Tatăl meu, la bacalaureat, mi-a dat o carte de determinare de lepidoptere, un album mare, unde la descrierea speciei, la multe specii zice că biologia îi necunoscută. Adică dumneavoastră**

**vedeți niște fluturi aicea pe stradă câteodată dar... ce face acum? Unde este, unde-i larva, cum e oul, ce mănâncă, cum se dezvoltă și sunt numai aici în Banat peste o mie cinci sute de specii despre care lumea nu se interesează pur și simplu. Lumea cunoaște fluturile verzei, mai știu eu, un ochi de păun. Și asta mi-a intrat în cap, cum s-ar putea descoperi viața acestor insecte.**

Având în vedere că Baronul Liptaj m-a introdus la Herculane, care-i o zonă excepțională, cu renume european, acolo vin tot felul de oameni de știință, botaniști, zoologi, acolo sunt o serie de specii balcanice care nu mai există în Europa. Și m-am dus la Herculane și am descoperit viața unei specii rare și am publicat într-o revistă de știință. Ei, odată eram cunoscut, am primit pe urmă scrisori din Japonia, din China, din America, din toate părțile lumii. Și am devenit cineva, să spun așa. Ei, asta era perioada aia între 1933, când am fost angajat aicea ca maistru, până în '43. Între timp, n-ai putut să te miști prea mult nici atunci. Era greu să ieși în străinătate. Acest obicei, de exemplu, la noi, să vă spun acum un lucru care-i neplăcut de fapt, am plecat în '28 cu trenul în străinătate. La Curtici patru ore a stat trenul, la fiecare vagon câte un soldat cu baionetă, nimeni nu se mișcă. Patru ore... Așa era la noi întotdeauna obiceiul, control.

În '42 a izbucnit războiul. Înainte deja, în '39-'40 au început deja concentrările. Am fost chemat la concentrare. Am fost dus aicea la granița ungurească, să nu vină ungerii, am săpat niște șanțuri la -25 de grade, dar totdeauna numai pentru treizeci de zile. Și în apropiere de Oradea, pe urmă am fost dus în Moldova, pe la Fălticeni, pe la Focșani, pe la Bacău. Am făcut și o școală pentru șoferi. Pentru că am avut motocicletă am avut carnet de conducere. Și am fost repartizat la Bacău la regimentul de pontonieri, care fac poduri peste Dunăre. Și nimeni nu a crezut că o să intrăm și noi în război. Eram domni, bine îmbrăcați acolo, și am făcut niște exerciții cu niște mașini grele. Și nimeni nu a crezut că o să intrăm și noi în război.

A izbucnit războiul în '39 cu Polonia, pe urmă cu Franța, dar România a rămas afară din această chestie. Dar au venit între timp niște instructori germani. Armata germană era prezentă, n-avea nici o influență asupra noastră. **Odată în '42 la 20 iunie primesc un ordin de chemare. Roșu, cinci stele pe el, prezentați-vă imediat la regimentul din Brăila. Vă dați seama, Brăila-Timișoara e o distanță. E, eu am mai fost concentrat în repetate rânduri, o să plec mâine dimineață. Am luat bagajele, am plecat cu trenul personal, până la București, tâgâdâm... Am ajuns noaptea la ora doispe la București. Am avut tren către Ploiești, Buzău, Brăila, mă urc în trenul ăla, la ora trei jumate, așa ceva, ajungem**

la Buzău. Pornește din Buzău către Brăila și mă uit afară, pe fereastră, ceru-i plin de avioane. Ce-o fi asta? Știam că germanii au acolo un aeroport, dar ce fac dimineața la trei jumate? Se oprește trenul la prima stație: „Dom’le, război cu rușii.”. Zic: „Eu am ordin de chemare la Brăila.”. „Trenul stă, nu putem intra, că Brăila îi bombardată. O venit un tren de dincolo cu niște femei plângând, cu bagaje că arde casa.”. Na, bine, ăștia mă pun la zid, dacă ajung la Brăila ca dezertor. Nici n-a plecat trenul decât seara către șase-șapte mai departe. Zice: „Ai noștri au trecut Prutul, putem intra la Brăila.”. Sosesc seara pe la șapte la Brăila. Acum să mă duc la cazarmă, tot avioane sus, alarmă. Mă duc dimineață la cazarmă, mă bombardează într-un hotel sau ceva, m-am dus în parc, m-am culcat pe o bancă și am dormit în parc. Dimineața mă duc la cazarmă: goală. Un santinel la ușă: „Ce vrei?”. „Păi, uite, ordin de chemare.”. „Du-te sus la biroul de mobilizare, e un plutonier acolo. Atâta-i tot. Restu-i pe front.”. M-am gândit: „Bine-am sosit io!”. Mă duc sus, arăt: „Acuma vii, când frații noștri mor pentru patrie în războiul sfânt? Ce să fac cu tine?”. Și eu, așa obraznic: „Păi, dacă n-aveți nevoie de mine trimiteți-mă acasă.”.

A început să râdă și el. Zice: „Zău, nu știu ce să fac cu tine, ce meserie ai?”. „Eu sunt mecanic.”. „Știi să repari un zăvor?”. „Da.”. „Du-te în oraș, vino înapoi la vreo douășpe și mergem acasă la mine să-mi repari ușa.”. Am venit înapoi, când am plecat către el am intrat într-o bodegă acolo, am mâncat niște mititei, am băut o țuică. M-am împrietenit cu plutonierul ăla. Zice: „Ești băiat drăguț, acumă să te trimit pe front, nici nu știu unde-i regimentul. Hai acasă.”. M-a dus acasă, nevastă-sa, o femeie drăguță: „Uite ce băiat frumos! Păi asta vrei să trimiți în război?”. M-a servit cu sarmale. **Ne-am dus după-masă înapoi la cazarmă și am primit un ordin de lăsare la vatră la Timișoara, a doua zi după izbucnirea războiului, vă dați seama. Și nici n-am ajuns pe front niciodată. Și asta e o chestie, m-am născut duminica, așa se spune că sunt cu noroc. Și doi frați, amândoi au făcut războiul până la Stalingrad cu armata română.**

Ei, am mai fost chemat la Brăila, am reparat niște pontoane, nimic serios.

**În 1944 războiul era încă în toi. Am avut o cunoștință la întreprinderea unde lucram ca maistru, o funcționară, era o evraică. Foarte drăguță, frumoasă. Eu eram băiat chipeș, tânăr. (râde) O perioadă, să stai de vorbă cu o evraică când erau... eu nu am respectat acest... Părinții ei știau care e situația și au căutat pentru mine o altă femeie, ca să scape fata. M-au invitat aici la cofetărie, cu o fată acolo, cu ochi mari, cu blană de angora.**

**Uite, asta e învățătoare din Reșița. Tatăl său e constructor, arhitect la Reșița. Faceți cunoștință. Am făcut cunoștință; femeie inteligentă, mergem la Operă. Am mers a doua oară, a treia oară și după o lună i-am cerut mâna.**

Ne-am căsătorit la Reșița, Reșița nu era atunci așa modernă. Ați fost la Reșița? (*Am trecut.*) Ei, nu erau blocurile astea din față. Primele blocuri le-a construit socru-meu. Și soacră-mea era tot învățătoare la Reșița. A predat la școala elementară vreo 32 de ani. Și soția mea a fost într-un timp învățătoare la Văliug.

Și cu frac, și nu știu ce. Cu patru trăsuri cu cai, la biserică, cu orga, cu muzica lui Mendelssohn. [00:16] **Și când am mers înapoi la părinți, socru-meu o deschis capătul de la pian, era plin de bani. Niște pachete de mii de lei și mi-a dat șase milioane de lei ca să mă fac independent, să renunț la servicii, să fac eu o mică întreprindere.** [00:35]

Am cumpărat din Germania trei mașini de tricatat și am deschis un mic atelier aici, în cartierul Circumvalațiunii. Am stat acolo vreo două luni și pe urmă ne-am mutat aici între Vii și am deschis un atelier în strada Lalelelor. Dar bine că am plecat de acolo: casa a fost pe urmă bombardată.

În '43 a murit tata și frații mei erau amândoi pe front. Și eu mereu chemat la concentrare. Am fost la Bacău, la arsenalul din Brăila, dar pe front n-am ajuns.

**Și a venit naționalizarea. S-a născut un copil între timp. Nemții au fost duși, după terminarea războiului, la muncă în Rusia. Noi, trei frați, nici unul nu ne-am angajat în timpul lui Hitler în mișcarea nazistă de aici din Timișoara, au venit să mă convingă, nu știu ce. Tatăl meu era sas sută la sută, din Cislădie, de lângă Sibiu. Și ca copil am făcut de multe ori vacanțe acolo, la Sibiu, și la Turnu Roșu. Dar nu ne-am înscris în partidul nemțesc. Și asta mi-au reproșat. Așa că n-am fost căutați și nu ne-au dus în Germania. Frații mei au venit acasă: unul rănit, invalid de război, cu un picior stricat și celălalt a venit acasă sănătos.**

A venit naționalizarea, mi-a luat atelierul. Odată apare un ofițer român și un ofițer rus: „König, neamț, de ce nu ești dus?”. După ce au fost duși ăștia care au fost înscriși, s-au dus din casă în casă și îi căutau pe ăia care s-au ascuns. Și o văzut numele acolo că... cutare, cutare. Eu spun că n-am luat parte niciodată în aceste mișcări, n-am

**fost introdus acolo. Nu-i nimic, dar să dovedesc că eu n-am nimic. Păi, am arătat certificatul de bacalaureat care era de liceu maghiar, am arătat actul de naștere care era din timpul austro-ungar, s-a uitat unul la altul, soția mea stătea acolo cu copilul de trei luni în brațe... Au plecat. Eu am impresia că ei au văzut femeia cu copilul și m-au lăsat în pace. Așa că n-am fost dus în Rusia. Noroc?**

Și acum atelierul mi s-a luat, ce facem? M-am dus să caut un servici. Fiind cu calificare de lăcătuș mecanic, m-am prezentat la fabrica Tehnometal aici în Timișoara. „Ce ești?” „Strungar”. Probă de o săptămână. Am făcut proba. Am fost băgat în schimb de noapte. De la ora zece seara până la șase dimineața într-un atelier unde sufla zăpada printre cărămizi. Și am făcut așa începutul ca muncitor în industria grea. Dar am primit cartela B pentru care am putut să-mi cumpăr, din primul salariu, mi-am cumpărat un costum. Aveam șapte sute de lei salariu. În orice caz, au văzut că știu mai mult decât alții, că totuși eram cu pregătire. Am lucrat cu muncitorii acolo, muncitori de industria grea. Pe urmă m-au scos din schimbul de noapte și am devenit șef de echipă. **Au vrut să mă facă stahonovist, au venit ziariștii, m-au fotografiat, mi-au pus mutra pe stradă, afară pe geam, pe perete că... cel mai bun strungar. Să mă înscriu în partid. Eu zic: „Eu n-am fost niciodată în niciun partid.”. „Păi cum așa?”. „Păi, uite.”. Am știut eu ce fac. Nu știi domnule, c-odată vine și descoperă că ai fost proprietar de fabrică, nu știu ce, te pune la munca de jos. Mai bine rămân eu așa cum sunt. Și am scăpat.**

Odată-s plin de praf de strung, murdar de ulei, mâna, lucrez acolo greu...Vine secretarul de partid al întreprinderii: „Tovarășul König, îmbracă-te repede, spală-te!”. „Ce să mă spal eu, ce s-a întâmplat?”. „O să vezi”. „Ai o haină mai bună?”. „Păi, cu care am venit”. N-am putut să-mi închipui ce dracu se întâmplă. M-am spălat, m-am îmbrăcat, mă duce în curte sus până la director. Ușă cu piele acolo. Și deschide, directorul, inginerul-șef, șefii de la sindicat, și doi tineri în uniformă, așa, Mao Tse Dun (*Mao Zedong*), un albastru cu guler. Se apleacă ăsta, în limba germană: „Dumneata ești König?”. „Da, eu sunt”. Au auzit de mine, mi-au citit lucrările în Chicago, în Shanghai și ne interesează... Și, a venit cu un Mercedes negru de la ambasada chineză din București că am fost recomandat că sunt specialist în lepidoptere. Aștia de la fabrică, vă dați seama, toți, directorul: „De unde? Ce vor chinezii cu strungarul nostru aicea?”. Și m-a urcat în Mercedes, m-au dus acasă, toată strada s-a adunat. Au venit niște chinezi în stradă. Am schimbat niște lucrări tipărite, între timp am avut deja vreo treizeci



de lucrări tipărite în diferite limbi și în străinătate. Și au plecat chinezii. Asta era un eveniment. Atuncea, la fabrică, de când am trecut prin curte și directorul de la distanță mă salută.

Și odată vine acasă nevastă-mea care a fost învățătoare, a devenit statisticiană aicea la policlinică la Timișoara, vizavi de poștă. Și a fost foarte tentată de demografie. Cazuri de moarte, cazuri de îmbolnăvire, nașteri și ea a înregistrat toate chestiile astea. A citit în ziar că există un curs de fără frecvență la București la ISEP, la institutul de ce știu eu ce era ăsta, de economic acolo, la Piața Romană. Trebuie să plece la București, pleacă să facă examen de admitere. Ești nebună, zic eu, păi eu am patruzeci și patru de ani, tu ai treizeci și cinci?! Acuma vrei să faci chestia asta la București? Ea nu s-a lăsat, a plecat la București, a dat examenul.

Între timp, cât era ea la București, citesc eu aici „România Liberă” că se poate face la f.f. biologie, la București. Dar nu trebuie să facem examenul de admitere la București putem face aici la agronomie, la Timișoara. Cine-i acceptat aici, se acceptă la facultate.

M-am prezentat aici. A trebuit să dăm examen din limba română, literatură română, din zoologie, din botanică, din geografie și limba rusă. Ce, știu rusă? Am știut câteva cuvinte. M-am prezentat. Eh, am luat cu succes examenul. Profesorul se mira: „De unde știi mata zoologie, niște teorii, geografie...”. „Păi, am cunoscut toată țara, am colindat munții Carpați peste tot între timp.”. Și am fost admis.

Când vine nevasta acasă: „Uite, sunt și eu student!” La vârsta de patruzeci și patru de ani, vă dați seama? Și asta consta în douăzeci de lucrări în timpul anului, scrise și trimise. Și pe baza notelor pe care le-am primit, pe baza acestor lucrări am fost admis la examen. A venit perioada de examen în luna iulie, de la 1 iulie până la 31 iulie, la București. Și eu și cu soția. Ea la ISEP, eu la biologie. La biologie era dimineța de la șapte până seara la zece cu o pauză de două ore la masă. Am primit cazare la cămine, am primit masa la cantină și câte două ore cu câte un profesor pregătiri două săptămâni din toate disciplinele. Un rezumat. De la cincisprezece până la treizeci și unu examene. O zi examen, o zi pauză, cinci, șase, șapte examene într-o perioadă.

Ei, când am intrat acolo, erau vreo patruzeci de candidați, dintre care eu eram singurul care nu eram în învățământ. Atunci erau mulți care n-au avut pregătire superioară și au predat ca profesori. Și le-a prelungit serviciul, cu condiția să termine facultatea, că altfel îi dă afară. La fiecare examen, la intrare: „Unde predai?”. „Eu nu predau nicăieri.”. „Păi, ce meserie ai?”. „Eu sunt maistru strungar.”. „Ce cauți dumneata la biologie? Trage un bilet. Păi, unde ai învățat mata asta?”. „Păi, am dat examene.”. Peste tot nota opt, nouă, zece. Când am terminat

cu profesorul, am scos o lucrare tipărită și i-am dat-o. „Păi, de ce n-ai spus înainte?”. Zic: „Eu nu vreau pile” (*râde*).

Așa că s-a dus vestea în facultatea că uite cine-i aici. Între timp m-a chemat profesorul de biologie-zoologie în biroul său, am discutat probleme că și el era entomolog. Și cu șeful entomologiei m-am plimbat în pauză în facultate, braț în braț, și toți se uitau la mine: „Cine-i ăsta, dom'le?”.

Așa că am făcut cinci ani. Vă dați seama? Fiecare an, o lună fără salariu, dar între timp am aranjat ca tehnician la fabrică, am avut un salariu bun și niște premii, niște inovații, am devenit inovator.

**După cinci ani vine examenul de stat. Erau afișate acolo, la coridor, o listă de cincizeci de titluri, din care poți să faci lucrare de stat. Nu mi-a convenit nici unul, m-am dus la decan: uite, ce-ar fi să fac eu fauna de lepidoptere a Banatului? A completat acolo lista și am făcut două sute de pagini. Am luat un premiu pentru.** Bine, dar mai rămâne examenul de stat. Asta era lucrarea de diplomă. Acum examenul de stat. Eram patruzeci de candidați, patruzeci de candidați au putut alege la zoologie, zoologia vertebratelor și a nevertebratelor. La plante: sistematica plantelor și morfologia plantelor. **Eram singur, în toată garnitura, care alegeam la sistematica plantelor și la nevertebrate, la animale, că e mai ușor să vorbești despre cai și despre lei, decât despre insecte și niște viermi. Și la plante să spui aicea sistematică în limba latină. Eu am făcut la liceul Piarist în fiecare zi limba latină.**

E, când a făcut examenul de stat, am intrat câte cinci, comisia acolo. Pentru mine singur, a venit directorul de la o grădină botanică, într-un colț și pentru zoologie, profesorul de entomologie de la facultate. Noi am stat acolo în colț, ăștia au dat examenul acolo. Directorul grădinii botanice mă întreabă: "Unde ai fost vara asta? Ce-ai văzut?" **Și dacă nu era marxism-leninism, că și din asta a trebuit să dăm examen, luam nota zece, dar așa am ieșit cu nouă cincizeci și ceva.** Pe urmă am sărbătorit, cu banchet, am fost invitat la Casa Universității. Am fost, cum să spun, primit la grad egal cu profesorii universitari.

Între timp s-a ținut niște conferințe internaționale și naționale aici în țară, la diferite muzee și la Muzeul Antipa, la Iași, la Cluj, la Sibiu, la Ploiești, la Pitești, la Constanța. Peste tot am fost invitat și am ținut conferințe. Și, între timp, au apărut vreo șaizeci, cincizeci de lucrări tipărite, o mare parte și în Frankfurt, și în Londra a apărut o lucrare, pe urmă la cehi, la unguri și aici în țară. Așa că am devenit, cum să spun, un specialist în chestia asta și sunt bine văzut peste tot.

Da', ce să fac acum cu diploma de profesor în buzunar ? La vârsta de cincizeci de ani? M-ar fi pus undeva, ce știu, undeva într-un sat, undeva, ca începător, pentru căn-am ani. Am rămas la întreprindere cu diploma de profesor pentru că aveam un salariu bun. Aicea la muzeu am avut un salariu ridicol. După cinci sau șase ani s-a ținut – o conferință națională aici la Timișoara. Și aici am vorbit și atunci, Consiliu Popular de aici din Timișoara, din secția de cultură, și-a dat seama că de omul ăsta, am nevoie de el și am fost angajat la muzeu. La vârsta de cincizeci și șase de ani. Atunci am devenit muzeograf. Și mi-a făcut un salariu cam egal cu ce am avut la întreprindere. Și am ajuns la muzeu la vârsta de cincizeci și șase de ani. După nouă ani, până la vârsta de șaiszeci și cinci de ani, am fost pensionat.

Între timp, am scos catalogul muzeului, am făcut o expoziție, în cinci săli cu vreo cînșpe mii de vizitatori și atunci muzeul mi-a cumpărat colecția. Prima colecție. Am primit atunci, în 1970, optzeci de mii de lei. Pe aia am cumpărat o skodiță, un covor persian, un frigider. Ei, aveam și mașină!

Atunci nu era voie să mergi în străinătate așa ușor. Numai în țările socialiste prin ACR. Și atunci ne-am permis, încă nu era mizeria chiar așa. S-a putut plăti aici un program pentru țările socialiste, ai primit bani de buzunar, ai primit bani de benzină, ai fost programat pentru hotel și a trebuit cu două luni mai înainte să dai ruta, ca să-ți fie asigurată în locul respectiv, unde vrei să stai, hotelul. Așa că, cu nevasta mea împreună, am vizitat cu skodița, am fost de două ori în RDG, am fost în Polonia, în Bulgaria, în Ungaria. Restul – tabu. Dar, peste tot unde am fost, primul lucru: la muzeu. Când am intrat: „A, mata ești König din România!”. Mă cunoșteau peste tot. A fost foarte frumoasă călătoria. Toate... și odată... în '77 eram în Bulgaria și nevasta mea zice tot timpul că „nu mă simt bine”, și când am venit acasă, tot bolnavă... mi-a murit la vârsta de 58 de ani. Cancer la ficat. Dar ea, între timp, a fost mutată la direcția de statistică și lucra cu acte secrete, și din cauza asta n-a avut voie să iese din țară decât cu autorizație specială, despre vestici e vorba. Dar după ce a murit, aveam un frate care avea o legătură la pașapoarte și mi-a făcut rost de un pașaport pentru Vest. Și, cu el împreună, am primit un pașaport pentru Germania. Dar el o vrut să plece cu mine împreună, că și el avea o mașină, zicea să mergem cu două mașini. De bani am făcut rost eu, că aveam mătușa asta din Germania, unde am fost după bacalaureat, a avut doi copii, care s-au născut acolo. Unul a devenit tenorist la Opera din Duisburg și fata s-a căsătorit cu un fel de chiabur din nordul Germaniei, avea vreo două sute de hectare de pământ, o sută de vaci, două mii de porci. Ea mi-a trimis o mie de mărci pentru călătoria asta. Am vrut să plecăm și eu nu primesc pașaportul. Pentru că a trecut termenul, pașaportul nu mai e valabil. Fratele meu a plecat singur și eu am rămas aici. După un an am primit eu pașaport și am plecat singur.

Ei, acumă dacă plec în străinătate, nu plec numai așa cum pleacă lumea, vinde niște ciorapi. Că vine acasă din Firenze și întrebi: „Ce-ai văzut?”. Că am fost de două ori într-un cinematograful sexi, am văzut niște femei frumoase și asta-i tot. Altul se plânge că a fost nu știu, la Paris n-a putut să vândă ciorapii și habar n-are. Inginer, dom'le și nu-l interesează o galerie de artă sau ceva!

Eu m-am dus. Dacă mă duc o dată, vreau să văd lumea. Am plecat până sus, mai la nord de Hamburg, în apropiere de granița Danemarcei. Acolo are moșia vărul meu. Dar am luat ruta așa: am plecat mai întâi la Budapesta, de acolo jos, la Marea Adriatică, pe coasta dalmatină, pe la Dubrovnik, pe la Split. Pe urmă la Veneția, de la Veneția la Firenze, de la Firenze la Pisa. Singur. Am făcut partea dreaptă a mașinii pat și am dormit la o parcare la Pisa, la Genova, la Milano, toată partea nordică a Italiei, pe urmă am trecut în Elveția prin tunelul St. Gotthard de șapteșpe kilometri. Pe urmă la Zürich la Lucerna. La cascadele Rinului și lângă Rin până sus prin Köln, prin toate orașele mari. M-am dus până la Hamburg, cu vaporul până în insula Helgoland. Am vizitat peste tot aproape tot ce se poate vedea. Peste tot niște catedrale, biserici, muzee, colecții. La Mannheim eram aproape de granița franceză. Și am avut viza și pentru Franța, pentru două săptămâni și am vrut să plec cu mașina mea la Paris. Zice ruda mea, o verișoară: „De ce te bagi în circulația aia, acolo? De aicea pleacă în fiecare zi un autobuz la Paris, face vreo trei ore, patru ore până acolo și acolo ești comod.”. Zic eu: „Cam cât costă?”. „Trei sute cincizeci de mărci pentru cinci zile.”. Ei, eu am avut încă banii în mână.

Dimineața la ora șapte suntem la gară, stau acolo autobuzele, unul merge la Amsterdam, ăla merge la Paris, ăla merge la Genova, ăsta merge în Suedia. Totdeauna plin. Patruzeci de persoane, aer condiționat, cu wc în autobuz, cu bufet cu crenvuști și cu bere... E, ne-am urcat acolo, toți erau cetățeni germani, numai eu eram cu pașaport. Ei, ajungem la granița cu Franța, se urcă un franțuz: „E cineva care nu-i cetățean german?”. Na, eu! Pașaportul, ștampila și mai departe. Am trecut prin Verdun, prin Reims și am ajuns la Paris.

La Paris ne-au cazat într-un hotel. Francezii, la fiecare scară unde am intrat, „Bonjour! Bonjour!”. „Lăsați-mă-n pace cu... așa de... un comportament cu totul neobișnuit. În rest ne-am plimbat prin Paris și am văzut așa venind pe o pantă, stradă înclinată, vine unul cu bicicleta jos, la margine. Și un polițist la colț. Și biciclistul a scăpat pedala și a intrat în polițist. Au căzut amândoi. Vă dați seama, la noi să se întâmple așa ceva?! Ăștia s-au sculat și au început reciproc să-și curețe hainele de praf. Și-au cerut scuze. Am stat patru zile la Paris. Am văzut Turnul Eiffel, catedrala Notre Dame și așa mai departe. După masă eram liberi. M-am prezentat la muzeul din Paris. La secția de entomologie sunt, vă dați seama, sunt vreo

șase milioane de fluturi din toate coloniile. M-am prezentat acolo. A, zice, König? Vă cunoaștem! Am adus catalogul muzeului nostru, am făcut fiecăruia câte un cadou. M-a invitat la o cafea. Noaptea de la ora unșpe până la ora două la Moulin Rouge sus, la Pigale. Ce-i acolo, doamnă, în timpul nopții, nu vă puteți închipui! Ziua e gol, nu-i nimeni acolo. Dar seara, proiectează niște filme sexi. În vitrină stau doamne aproape goale, cu țigara și te invită, un lucru absolut... Dar, plin de milionari acolo care se distrează. Ne-a făcut atenți, zice, sunteți două ore liberi, aveți grijă de buzunare. Pe urmă, am vizitat singur și grădina zoologică și m-am dus și la Louvre, am văzut Venus din Milo, m-am dus în castelul Versailles, am văzut pe Mona Lisa. Niște chestii așa, ce nu vede fiecare.

La Milano am văzut catedrala, la Pisa turnul înclinat. Peste tot am văzut niște lucruri care... ai auzit numai de ele și le vezi acolo în față. E foarte impresionant când stai așa în fața unui monument așa. Domul din Köln, care-i înalt de vreo sută cincizeci și ceva de metri. S-o construit patru sute de ani până l-au terminat. Sau ăsta de la Milano care are două mii de statuete pe fiecare mic turn, și un altar înăuntru. Acuma, în '82 am putut să fac această călătorie. Am stat în Germania o lună. N-am dormit o zi în hotel, peste tot am fost invitat, la entomologi, la cunoștințe, la rude. De acolo am trecut dincolo în Danemarca. Niciodată nu am avut un pașaport pentru Danemarca. La graniță: treci mai departe. Sâmbătă și duminică grănicerii și vameșii sunt liberi. Am trecut la Strasbourg, de exemplu, dincolo la Reims, de la Freiburg peste podul Rinului, și am arătat pașaportul acolo, zic eu: pune o ștampilă acolo. „Ce vrei cu ștampilă?” Zic eu: „Ne cere acasă”. „Mă Ioane, ai o ștampilă acolo?” S-au mirat că de ce ai nevoie de pașaport, de ștampilă. Asta a fost în '82, încă în timpul lui Ceaușescu.

Toată lumea s-o mirat, cum ajungi tu în Vest, trebuie să fii mare membru de partid. Și n-am fost niciodată membru de partid. Atuncia am mai fost în '82, în '84, în '87, în '89, în '90, în '91 și în '94. De șapte ori am umblat în Vest. Am fost în Olanda, la Amsterdam, în Franța, în Italia, în Elveția, în Austria, la Viena de câteva ori. Și peste tot, la muzee primul lucru. Ei, asta până acum doi ani, am fost ultima dată.

Între timp, am fost chemat o dată la Stuttgart, am luat un premiu de cinci sute de mărci și o diplomă de acolo. **Aicea e o discuție că sunt eu șvab sau sunt sas. Că tată-meu a fost sas. Dar m-am născut la Timișoara și aici șvabii mă consideră ca timișorean bănățean. Și tatăl meu s-a născut deja aici. Dar, e foarte greu să hotărâști ce ești. Eu n-am făcut naționalism niciodată, în niciun sens. M-a și lăsat în pace, sunt respectat, niciodată nu m-a atins din cauza naționalității.** Și la București toți profesorii universitari chiar și de la Academie – sunt membru de onoare al Comisiei Monumente ale Naturii al Academiei și invitat la Congrese. Vara trecută am fost la Mediaș, am organizat o expoziție la Arad, la Galați

am fost la un congres, am fost la Iași la un congres internațional. Și de trei ori în străinătate, adică o dată în Cehoslovacia la un congres internațional, de două ori la Budapesta și o dată în Austria. Vă dați seama, acolo se adună câte două-trei sute de entomologi din lumea întreagă, începând din Australia și până în Noua Zeelandă și America, faci cunoștință cu fel și fel de oameni. Se ține două-trei zile, totdeauna niște conferințe, și dup-aia câte o excursie în țară, ne-o dus peste tot.

Ei, asta o fost cam viața până astăzi. Numa' la vârsta de aproape optzeci și opt de ani cât mai pot să am. Lumea zice: „Mulți înainte!” (*râde*). Am fost decorat cu Meritul Cultural, iar când am sărbătorit Muzeul la o sută douăzeci și cinci de ani de existență a Muzeului Banatului, am primit medalia de argint și o diplomă. Eh, mai vin reporteri, mai vine televiziunea, mai vine radio, vrea să-mi vadă ce este, ce se poate face cu fluturii. Păi, asta nu-i numai o pasiune, e o pasiune, dar e o știință foarte complicată. Vă dați seama, există în lume o sută patruzeci de mii de specii diferite. Fiecare are un mod de viață, fiecare are altă formă de larvă, altă perioadă de apariție, alte obiceiuri. Și e imposibil ca un singur om să le cunoască pe toate.